

Vern av helsebygg – fortsatt årvåkenhet nødvendig

Michael 2012; 9: 385–8.

Selv om Landsverneplan for helsesektoren (LVP Helse) nå er vedtatt og betyr et langt skritt videre for å sikre at viktige arkitektoniske stadier i utviklingen av norske helsebygg blir dokumentert og bevart, er ikke alle problemer løst. Det finnes viktige strukturelle motkrefter, f. eks. privatisering og salg av offentlig eiendom som gjør slike bygg mindre tilgjengelige for vernetiltak. Videre bruk og ombruk til helserelaterte formål synes for tiden å være en farbar vei for å sikre både verneinteresse og kostnadsdekning.

I Rikshospitalets tidligere kvinneklinikk i Oslo, det nåværende Domus & Medicus, ble det den 27. september 2012 avholdt et seminar om veien videre med den nye landsverneplanen for helsebygg. Landsverneplanen er resultatet av et omfattende arbeid for å registrere og å bevare den bygningsmessige delen av norsk helse- og medisinhistorie. Det kom også fram på dette seminaret at Landsverneplanen har en svakhet – den omfatter bare bygg i statlig eie. I de senere år har det foregått en dels omfattende privatisering og salg av helsebygg. Også her er det mulig å verne, men prosessen er tyngre enn for offentlig eiendom. Pietetsfullt vern i privat regi kan være en meget bra løsning, men usikkerhet kan oppstå ved eierskifter. Vil en ny eier ha samme innstilling?

Domus & Medicus var et velvalgt sted for et seminar over dette temaet, i og med at bygningen, spesielt eksteriørmessig, er blitt både prisbelønnet og vernet. Den inneholder nå Nasjonalt kunnskapssenter for helsetjenesten og flere andre helserelaterte virksomheter. Stiftelsen Nasjonalt medisinsk museum var initiativtaker til seminaret, og det var ca. 40 deltakere.

Foredragene begynte med et innlegg om et av våre eldste og tidligere mest omstridte, men likevel fortsatt levende helsebygg, Militærhospitalet i Christiania fra 1807, det som nå er gjenreist på Grev Wedels Plass og huser kulturinstitusjoner.

Arkitektene Borghild Rambech og Bjørn Egner (Foto: Ø. Larsen)

Professor Jacob Birger Natvig fortalte videre om prosessen for å forhindre at Domus & Medicus ble overtatt av boligutviklere da Kvinneklinikken flyttet ut, en sak som til fulle viste hvordan kapitalkrefter og kulturkrefter kan stå overfor hverandre. Heldigvis fikk en meget kulturbevisst privat investor som hadde respekt for bygningens historie og kvaliteter tilslaget.

Vern av helsebygg er en langsiktig affære. Sykehuset i Arendal er bygd ut til slik det er nå i den lange perioden 1958-2001. Her har imidlertid både estetikk og funksjon vært sikret ved at det er samme arkitektkontor som har stått for bygging og forandringer gjennom femti år, med et meget vellykket, helhetlig resultat. Sivilarkitektene Borghild Rambech og Bjørn Egner fra Eliassen og Lambertz-Nilssen Arkitekter AS kunne fortelle om hvordan dette hadde bidratt til å gjøre anlegget til en god dokumentasjon av nyere sykehusbyggeri.

Riksantikvar Jørn Holme kommenterte Landsverneplanen og poengterte hvordan Riksantikvarens kvalitetsstempel ble en vedlikeholdsgaranti. Alt kan ikke vernes, det gjelder å ta vare på det beste av det vanlige.

Den tidligere kvinneklinikken ved det gamle Rikshospitalet huser nå (2012) i tillegg til forskjellig medisinsk virksomhet også Nasjonalt kunnskapssenter for helsetjenesten og Det norske medisinske Selskab (Foto: Ø. Larsen)

Bevaring av kunstnerisk utsmykning er et ømt punkt. Seniorrådgiver Dag Wiersholm fra Kunst i offentlige rom (KORO) redegjorde for dette, men innlegget viste også hvor svakt vernet egentlig står når vansker oppstår. Generelt gjelder det at for å kunne gi omkostningene ved vern en balansert prioritering blant andre kostnader, er det nødvendig å bygge opp holdninger i befolkningen og blant beslutningstakere. Men hvordan bygges historieforståelse opp?

Innlegget til direktør Hans Weinberger fra Norsk Teknisk Museum, som også har ansvaret for Nasjonalt medisinsk museum, var noe bekymringsfullt. Han påpekte riktignok at norske museer nå, etter en konsolideringsfase, kan legge mer vekt på kvalitetssikret registrering og dokumentasjon. Weinberger understrekte imidlertid hvordan museene var forventet å måtte tjene mer penger selv i framtiden og at driften måtte rette seg etter det.

Museene har en viktig oppgave i å ta vare på fortiden og presentere den på en representativ og kvalitetsmessig tilfredsstillende måte. Hvis museer

for å overleve økonomisk må utvikle seg til mest å bli underholdningsarenaer for voksne og lekeland for barn, svikter de sin oppgave som kulturinstitusjoner med holdningsskapende ansvar. Dessuten økes avstanden til den bakenforliggende, historiske faglighet. Kanskje er ikke museumslovgivningen i Norge god nok for å sikre utviklingen?

Direktøren for bygg og eiendom i Helse Sør-Øst, Steinar Frydenlund, summerte opp utfordringene forvalterne av Landsverneplanen sto overfor. Det er fortsatt grunn til å være årvåkne, planen løser ikke alle problemer.

Øivind Larsen
Institutt for helse og samfunn
Universitetet i Oslo